

ผลกระทบของสื่อต่อวิกฤติชาติ A Study of the Media Effect on the National Crisis

- **ดร. อรอนงค์ สวัสดิ์บุรี**
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์
- สำนักวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
- E-mail: soranong@wu.ac.th
-
- **พงศ์ภักร อนุมิตรราชกิจ**
- อาจารย์ประจำภาควิชาการประชาสัมพันธ์
- คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
- E-mail: phast2@yahoo.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของสื่อต่อวิกฤติชาติ” ได้ตระหนักถึงความสำคัญของสื่อมวลชนต่อการแก้ไขวิกฤติชาติ โดยมุ่งศึกษาบทบาทของสื่อประเภทต่างๆ ในภาวะวิกฤติ ศึกษาผลกระทบของสื่อประเภทต่างๆ รวมถึงสื่อของรัฐและผลกระทบต่อนานาชาติ สุดท้ายศึกษาผลกระทบจากสื่อใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ตและวิทยุชุมชนต่อภาวะวิกฤติ รูปแบบของงานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณโดยทำการศึกษาสื่อมวลชนที่เป็นสื่อกระแสหลัก ได้แก่ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ช่อง 5 และช่อง 7 ตามลำดับ สื่อสิ่งพิมพ์โดยสุ่มตัวอย่างอย่างเจาะจง ได้แก่ ไทยรัฐ มติชน และไทยโพสต์ และประเภทหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาอังกฤษ ได้แก่ บางกอกโพสต์และเนชั่น สื่อสมัยใหม่ ได้แก่ ห้องสนทนาการเมืองและสื่อวิทยุชุมชน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้ประกอบการเทคโนโลยีและสื่อมวลชนในประเทศและต่างประเทศ และกลุ่มองค์กรเอกชนพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ จำนวนทั้งสิ้น 24 คน ผลการศึกษา สรุปได้ว่า สื่อมวลชนไทยทั้ง สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุชุมชน สื่อของรัฐ และสื่ออินเทอร์เน็ตยังขาดบทบาทของการสร้างความสมานฉันท์ของคนในชาติ สื่อสิ่งพิมพ์นิยมเสนอข่าวที่แสดงถึงปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นโดยปราศจากการชี้แนะถึงทางออกของปัญหานั้น สื่อโทรทัศน์นำเสนอข่าวสาร

การวิเคราะห์วิจารณ์ปัญหาสังคมขณะนั้นโดยตกอยู่ในวังวนของปัญหาเช่นเดียวกันกับสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุชุมชนบางแห่งแสดงบทบาทที่ผิดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์การโดยมีส่วนร่วมในการปลุกระดมมวลชนให้ออกมาประท้วงการดำเนินงานของรัฐบาลโดยปราศจากเหตุผล สื่ออินเทอร์เน็ต มีอิสระในการแสดงความคิดเห็นโดยบางครั้งเกินขอบเขตที่สมควรและยั่วยุหรือปลุกระดมมวลชน ทำกิจกรรมการเมืองเช่นเดียวกับสื่ออื่นๆ ส่วนผลกระทบของการทำหน้าที่ที่บกพร่องในการสร้างความสมานฉันท์ได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และปัจเจกชน ส่วนข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานของรัฐบาล ได้แก่ ควรใช้สื่อของรัฐในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมอาจสอดแทรกในรายการบันเทิงอย่างมีสาระ ส่วนข้อเสนอแนะต่อปัจเจกสื่อมวลชนไทยในการสร้างและรักษาอุดมคติ จรรยาบรรณในการเสนอข่าวสารอย่างสร้างสรรค์ รอบด้าน เป็นกลางและตรงไปตรงมา

คำสำคัญ: ผลกระทบ วิกฤติชาติ สื่อมวลชนไทย

Abstract

The primary purpose of this research is to study the role of the Thai media (such as newspaper, television news, internet, government media, and the community radio), and its effect on the national crisis. The research is designed as a qualitative and quantitative research. The researcher studied the mainstream media such as Thai PBS, and Channel 3, 5, & 7, respectively. Furthermore, the newspapers such as Thairath, Matichon, Thaipost, Bangkokpost and Nation were investigated for this research. In addition, the new media such as political blogs and community radios were studied. The results indicate that Thai media has the role of reporting daily news but no role in building national unity. The newspaper echoes the social problem but does not indicate a way out. The television news was the same. Some community radios encouraged people to be political activists, which also lead to their being street protesters. Finally, the media overall affected Thai society, economics, culture and individuals. The researchers give some suggestions to the government as follows: (a) the government should use media to build national unity and (b) the government should authorize and support the media organizations. The researchers suggest Thai media itself should build and preserve media ethics, such as reporting positive and accurate news.

Keywords: Effect, National Crisis, Thai Media

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในสังคมข่าวสาร สื่อมวลชนรูปแบบต่างๆ เช่น สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อการเรียนรู้ของคนทุกวัย ผลกระทบหรืออิทธิพลของสื่อมวลชนได้รับความสนใจจากสังคมอย่างกว้างขวาง สื่อมวลชนเปรียบเสมือน “กระจก” ซึ่งทำหน้าที่สะท้อนภาพต่างๆ ให้กับสังคมซึ่ง รองศาสตราจารย์ ดร. บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (2542: 275-276) ได้กล่าวไว้ว่า การทำหน้าที่ดังกล่าวไม่เพียงพอ หลายครั้งที่การทำหน้าที่กระจกของสื่อก็ขุ่นมัว บิดเบี้ยวไป สื่อต้องแสดงบทบาทของ “ตะเกียง” ส่องสว่างชี้้นำให้กับสังคมซึ่งต้องอาศัยการทำงานหนักของคนทำสื่อที่มุ่งนำเสนอข่าวที่ชี้แนะในทางที่ถูกต้องเพื่อความสงบของสังคม แต่ในภาวะวิกฤติทางการเมือง สื่อมวลชนไทยได้รับการวิพากษ์จากบุคคลในวงการศึกษาชีฟสื่อ นักวิชาการสื่อ และบุคคลทั่วไปโดยเฉพาะการทำหน้าที่ของสื่อและผลกระทบที่มีต่อสังคมในภาวะวิกฤติ

สื่อมวลชนไทยกับภาวะวิกฤติของชาติเป็นบทบาทหนึ่งที่ได้มีการศึกษาจากนักวิชาการสื่อสารมวลชนโดยสื่อมวลชนมีบทบาทในการเผยแพร่ ให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็น และวิเคราะห์ภาวะวิกฤติที่เกิดขึ้น ฮิลล์และนอร์ตัน (Hill and Knowlton, 1967: 176-183 cited in Sietel, 2001: 238-240) ได้กล่าวไว้ว่า ข่าวสารที่ปรากฏในสื่อมวลชนจะสะท้อนความรุนแรงของเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เพราะสื่อมวลชนจะทำหน้าที่นำเสนอข้อมูลต่างๆ ที่เสมือนภาพสะท้อนเหตุการณ์ดังกล่าว ขณะที่ประจวบ อินอ้อด (2540: 57-60) ได้กล่าวถึงภาวะวิกฤติว่า เป็นช่วงเวลาที่ยกระดับที่ต้องตัดสินใจเลือกทางเลือกในการปฏิบัติที่เหมาะสมและ

สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ภาวะวิกฤติเป็นช่วงเวลาที่ยาวเลี้ยวหัวต่อ เป็นทางแยกที่ต้องอาศัยการตัดสินใจอย่างรวดเร็วและเป็นขั้นตอน

ในปัจจุบัน สื่อมวลชนมีบทบาทที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมและมีบทบาทต่อการแก้ไขภาวะวิกฤติของชาติรวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อนานาชาติ ทั้งหมดสามารถกล่าวได้ว่าเป็นบทบาทที่สำคัญของสื่อมวลชนต่อสังคมไทย ในภาวะวิกฤติทางการเมืองของประเทศไทย บทบาทของสื่อมวลชนได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากนักวิชาการและประชาชนอย่างกว้างขวางถึงการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนได้อย่างเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมและส่งผลกระทบต่อระดับปัจเจกชนและสังคม ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญและความเหมาะสมของการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนดังกล่าวจึงเริ่มสนใจที่จะศึกษาการทำหน้าที่และผลกระทบของสื่อประเภทต่างๆ ต่อประชาชนรายกลุ่ม ศึกษาผลกระทบจากสื่อต่อนานาชาติ ศึกษาผลกระทบจากการใช้สื่อของรัฐและเอกชนในภาวะวิกฤติและศึกษาผลกระทบของสื่อใหม่ เช่น สื่ออินเทอร์เน็ตตลอดจนสื่อวิทยุชุมชนต่อภาวะวิกฤติ โดยทำการศึกษาเฉพาะกรณีภาวะวิกฤติทางการเมืองไทย

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาบทบาทของสื่อประเภทต่างๆ ในภาวะวิกฤติ
2. ศึกษาผลกระทบของสื่อประเภทต่างๆ
3. ศึกษาผลกระทบจากการใช้สื่อของรัฐในภาวะวิกฤติและผลกระทบของสื่อต่อนานาชาติ
4. ศึกษาผลกระทบจากสื่อใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต ตลอดจนวิทยุชุมชนต่อภาวะวิกฤติ

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของสื่อมวลชนไทยต่อภาวะวิกฤติ” ศึกษาเฉพาะผลกระทบของสื่อมวลชนไทยต่อภาวะวิกฤติทางการเมือง โดยเฉพาะกรณีเหตุการณ์สนามบินสุวรรณภูมิ พ.ศ. 2551 (วันที่ 26 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2551) และเหตุการณ์เมษายน 2552 (วันที่ 11-15 เมษายน 2552) และศึกษาสื่อกระแสหลัก ได้แก่ สื่อโทรทัศน์และสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อใหม่ ได้แก่ สื่ออินเทอร์เน็ตและสื่อวิทยุชุมชน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลกระทบของสื่อต่อวิถีชีวิต” ใช้ 2 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) และทฤษฎีการกำหนดวาระ (Agenda Setting) ดังรายละเอียดดังนี้

1. ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ตามทัศนะของ R. Merton (1992: 2-4) มองว่าเป็นทฤษฎีที่มองว่าสื่อมวลชนทำหน้าที่ในสังคมในลักษณะเป็นสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ที่พึงประสงค์ (Function) หรือการทำหน้าที่ที่ไม่พึงประสงค์ (Dysfunction) ส่วน Lasswell (1948: 37-51) และ Wright (1974: 605-620) ได้สรุปว่าสื่อมวลชนมีบทบาทที่สำคัญ ดังนี้

- 1.1 ทำหน้าที่สอดส่องดูแล (Surveillance) และรายงานเหตุการณ์ในสังคม
- 1.2 ทำหน้าที่ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม (Correlation)
- 1.3 ทำหน้าที่สืบทอดวัฒนธรรมของสังคม (Cultural Transmission)

1.4 ทำหน้าที่ให้ความบันเทิง (Entertainment)

ทฤษฎีหน้าที่นิยมสามารถอธิบายการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนทั้งหน้าที่ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ต่อสังคมและนำไปศึกษาผลกระทบของสื่อมวลชนต่อสังคม

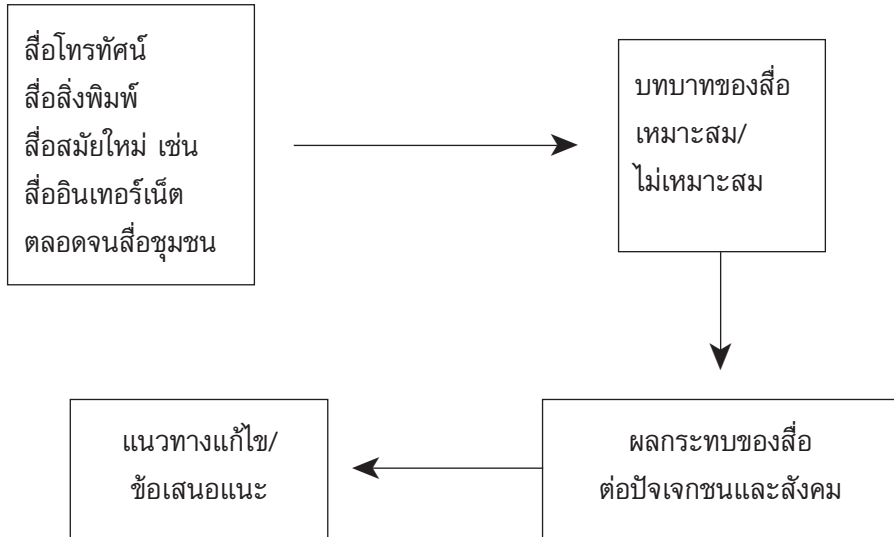
2. ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility Theory) เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการแจ้งข่าวสาร ให้ความบันเทิงเพื่อการค้าแต่ที่สำคัญเพื่อการรณรงค์ขัดแย้งขึ้นสู่ระดับของการอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อสาธารณะภายใต้พันธะของความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนวิธีการควบคุมสื่อมวลชนสามารถควบคุมโดยมติของประชาคม ปฏิบัติของผู้อ่าน/ผู้ชม และจริยธรรมในวิชาชีพ ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคมสามารถนำไปอธิบายการทำงานของสื่อมวลชนในภาวะวิกฤติ

3. ทฤษฎีการกำหนดวาระของสื่อ (Agenda Setting Theory) ที่กล่าวถึงบทบาทของสื่อมวลชนในการทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดประเด็นให้กับสังคม โดยการนำเสนอข่าวที่ได้มีการประเมินคุณค่าของแต่ละข่าวว่ามีความสำคัญในระดับใดและนำเสนอข่าวซ้ำหรือเผยแพร่บ่อยครั้ง ซึ่งเป็นการทำให้ผู้รับสารตระหนักถึงความสำคัญของข่าวดังกล่าวนอกจากนั้น สื่อมวลชนยังมีบทบาทในการสร้างความตื่นตัวและความกังวลใจของสาธารณะต่อประเด็นที่มีความสำคัญด้วยการรายงานข่าว ในภาวะวิกฤติของชาติ การนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนทั้งการรายงานข่าว การฉายภาพเข้าไปเข้ามา การเจาะข่าว การเสวนา การอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นวิกฤติ ล้วนแต่สร้างหรือกำหนดประเด็นข่าวนั้นให้

มีความสำคัญมากขึ้นไป ทฤษฎีการกำหนดวาระของสื่อจะนำไปอธิบายถึงการคัดเลือกประเด็นของ

ข่าวมานำเสนอรวมไปถึงผลกระทบของการนำเสนอข่าวบ่อยครั้งจนเกินไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์

สื่อมวลชน ได้แก่ กลุ่มกระแสหลัก (โทรทัศน์ วิทยุและสื่อสิ่งพิมพ์) สื่อวิทยุชุมชนและสื่อใหม่ (อินเทอร์เน็ต เช่น ห้องสนทนาการเมือง โปรแกรมสนทนาทวิตเตอร์ และ Hi 5 เป็นต้น)

หน้าที่ที่พึงประสงค์ หมายถึง หน้าที่ของสื่อที่พึงกระทำในการแสดงบทบาทของความเป็นกลางและบวกของการสะท้อนเหตุการณ์ต่างๆ และบทบาทในการเป็นตะเกียง ชี้แนวทางออกของปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

หน้าที่ที่ไม่พึงประสงค์ หมายถึง หน้าที่ของสื่อที่ไม่พึงกระทำในการแสดงบทบาทที่ไม่เป็นกลางรวมไปถึงการนำเสนอภาพเหตุการณ์ที่น่าตื่นตระหนก หดหู่เกินไป โหดร้ายทารุณ การนำเรื่องราวที่เกินจริง

ผลกระทบ หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปิดรับสื่อกระแสหลัก สื่อชุมชนและสื่อใหม่ ด้านบวกและด้านลบต่อความคิด ทศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองและผลกระทบต่อปัจเจกชน ชุมชน ระดับชาติและนานาชาติ

ภาวะวิกฤติ หมายถึง ช่วงเวลาของการเกิดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกระชั้นชิดโดยเฉพาะเหตุการณ์การเมืองไทยโดยต้องอาศัยการตัดสินใจเลือกทางเลือกในทางปฏิบัติโดยเฉพาะเหตุการณ์ที่สำคัญทางการเมือง

สื่อกระแสหลัก หมายถึง สื่อโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์

สื่อใหม่ หมายถึง สื่ออินเทอร์เน็ต (ห้องสนทนา) และสื่อวิทยุชุมชน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของสื่อประเภทต่างๆ ในภาวะวิกฤติ
2. ทำให้ทราบถึงผลกระทบของสื่อประเภทต่างๆ
3. ทำให้ทราบถึงผลกระทบของการใช้สื่อของรัฐต่อวิถีชีวิตของชาติ
4. ทำให้ทราบถึงผลกระทบของสื่อต่อนานาชาติ
5. ทำให้ทราบถึงผลกระทบของสื่อใหม่ต่อภาวะวิกฤติ

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยได้มีการกำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ประชากร

ในงานวิจัยเรื่องนี้ ประชากร ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อสมัยใหม่ และนักวิชาการที่มีบทบาททางด้านการสื่อสารการเมือง กลุ่มผู้ประกอบการทางด้านการเทคโนโลยีและสื่อสารมวลชนในประเทศและต่างประเทศ และกลุ่มองค์กรเอกชน พิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงประเภทของสื่อ ได้แก่

1. โทรทัศน์ของรัฐบาล ได้แก่ Thai PBS ช่อง 3 ช่อง 5 และช่อง 7

2. สื่อสิ่งพิมพ์โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงประเภทของหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาไทย ได้แก่ ไทยรัฐ มติชน และไทยโพสต์ และประเภทหนังสือพิมพ์ฉบับภาษาอังกฤษ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ Bangkok Post และหนังสือพิมพ์ Nation

3. สื่อสมัยใหม่ ได้แก่ สื่ออินเทอร์เน็ต (ห้องสนทนาการเมือง) และวิทยุชุมชน เป็นต้น

4. กลุ่มนักวิชาการที่มีบทบาททางด้านการสื่อสารการเมือง ได้แก่ นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ และนักวิชาการด้านการสื่อสารมวลชน เป็นต้น จำนวน 6 คน ได้แก่ (1) อาจารย์วิทยากร เชียงกูร คณบดีวิทยาลัยนวัตกรรมการสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต (2) รองศาสตราจารย์ ดร.บุญมาก ศิริเนกุล อดีตกรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์ สส จังหวัดราชบุรี 2 สมัย และปัจจุบันผู้ช่วยอธิการบดี Cyber University มหาวิทยาลัยรังสิต (3) อาจารย์นิพนธ์ เจริญพจน์ อาจารย์ประจำภาควิชาวารสารศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต (4) อาจารย์อนุสรณ์ ศรีแก้ว คณบดีคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต (5) ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง นักจัดรายการวิทยุและปัจจุบันศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยรังสิต (6) อาจารย์วันชัย สอนศิริ นักจัดรายการ พิธีกร นักพูด ปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

5. กลุ่มผู้ประกอบการทางด้านการเทคโนโลยีและสื่อสารมวลชนในประเทศและต่างประเทศ ได้แก่ สมาคมผู้ประกอบการสื่อมวลชน นายกสมาคมวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย นักเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีชื่อเสียง จำนวน 15 คน ได้แก่ (1) นายมนตรี จอมพันธ์ บรรณาธิการข่าว ADTV ASIA SATELLITE TV (2) นายอดิศักดิ์

ลิมปัทมณิก ผู้จัดการบริษัท เนชั่น บอร์ดแคสติง คอร์ปอเรชั่น จำกัด (3) นายภัทรระ คำพิทักษ์ บรรณาธิการข่าวหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ (4) คุณมาทีณี จันทสุวรรณโณ ผู้ช่วยบรรณาธิการข่าวเศรษฐกิจ สถานีโทรทัศน์ช่อง 5 (5) นายโรจน์ งามแมน ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ นักเขียนคอลัมน์บทบรรณาธิการ นามปากกา “เปลวสีเงิน” (6) นางสาวอรกมล เทพานนท์ บรรณาธิการข่าวสำนักข่าวไทย (7) นายภาคภูมิ ป่องภัย บรรณาธิการข่าว หนังสือพิมพ์มติชน (8) นายชาย ปดะคามินทร์ บรรณาธิการข่าว หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ (9) นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ นายกสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (10) นายสมบัติ ตรงกมลธรรม ผู้เรียบเรียงข่าว อาวุโส สำนักข่าวไทย (11) นายเกษม อินทร์แก้ว นายกสมาคมเคเบิลทีวีแห่งประเทศไทย (12) นายภูสพงค์ ฉายประเสริฐ ผู้สื่อข่าวเศรษฐกิจและผู้ประกาศข่าวสถานีโทรทัศน์ Modern 9 (13) นายชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี ประธานชมรมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ และอุปนายกสมาคมฝ่ายบริหารสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (14) นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ นายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย (15) นายวีระยุทธ์ โชคชัยมาตล บรรณาธิการศูนย์ข่าวอาร์เอสยู นิวส์

6. กลุ่มองค์การเอกชนพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ จำนวน 2 คน ได้แก่ (1) นายสงกรานต์ ภาคโชคดี ผู้อำนวยการสำนักงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) (2) อาจารย์สมพงษ์ พิงเจริญจิตต์ ศูนย์คุณธรรม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลจากเอกสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวในช่วงกรณีพันธมิตร ยึดสนามบินสุวรรณภูมิ (26 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2551) และกรณีกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตย ประท้วงการประชุมผู้นำอาเซียน (11-16 เมษายน 2552)

2. ข้อมูลจากการนำเสนอผ่านสื่อหนังสือพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุ และสื่ออินเทอร์เน็ต ดังรายละเอียด ดังนี้

2.1 สื่อหนังสือพิมพ์ ผู้วิจัยสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ข่าวที่นำเสนอในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มติชน ไทยโพสต์ บางกอกโพสต์ และเนชั่น ในช่วงกรณีพันธมิตรยึดสนามบินสุวรรณภูมิ (26 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2551) และกรณีกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตย ประท้วงการประชุมผู้นำอาเซียน (11-16 เมษายน 2552) จำนวนทั้งสิ้น 273 ฉบับ

2.2 สื่อโทรทัศน์ ได้แก่ ข่าวที่สื่อโทรทัศน์ ในช่อง 3 5 7 และ Thai PBS นำเสนอในช่วงกรณีพันธมิตรยึดสนามบินสุวรรณภูมิ (26 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2551) และกรณีกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตย ประท้วงการประชุมผู้นำอาเซียน (11-16 เมษายน 2552) จำนวน 20 ข่าว จากการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ซึ่งได้จำแนกเป็น 2 กลุ่มตามลักษณะข่าวที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ โดยกลุ่มหนึ่งเป็นข่าวเสนอเนื้อหาของกลุ่มเสื้อเหลืองเป็นหลักและอีกกลุ่มเป็นข่าวที่นำเสนอกลุ่มเสื้อแดงเป็นหลัก

2.3 สื่อวิทยุชุมชน ได้จากข้อมูลจากเอกสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการ

สัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน

2.4 สื่ออินเทอร์เน็ต ได้จากข้อมูลจากเอกสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ในช่วงกรณีพันธมิตรีสนามบินสุวรรณภูมิ (26 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2551) และกรณีกุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยประท้วงการประชุมผู้นำอาเซียน (11-16 เมษายน 2552)

3. ข้อมูลจากการวิเคราะห์บทบาทและผลกระทบของสื่อต่อปัจเจกชนและสังคม สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ในการศึกษาบทบาทของสื่อประเภทต่างๆ ในภาวะวิกฤติและวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ในการศึกษาผลกระทบของสื่อประเภทต่างๆ

3.1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth Interview) ผู้ประกอบการสื่อ นักวิชาการกลุ่มองค์การพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพต่อประเด็นผลกระทบของสื่อต่อภาวะวิกฤติ โดยเฉพาะกรณีพันธมิตรีสนามบินสุวรรณภูมิ (26 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2551) และกรณีกุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยประท้วงการประชุมผู้นำอาเซียน (11-16 เมษายน 2552) จำนวน 25 คน สำหรับศึกษาวัตถุประสงค์ข้อแรกในการศึกษาบทบาทของสื่อประเภทต่างๆ ในภาวะวิกฤติ วัตถุประสงค์ข้อสามในการศึกษาผลกระทบจากการใช้สื่อของรัฐในภาวะวิกฤติและผลกระทบของสื่อต่อนานาชาติและสุดท้ายสำหรับวัตถุประสงค์ข้อสี่ในการศึกษาผลกระทบจากสื่อใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ดาวเทียมตลอดจนวิทยุชุมชนต่อภาวะวิกฤติ

4. การอภิปรายกลุ่ม/การรับฟังความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องในประเด็น ผลกระทบของสื่อต่อภาวะวิกฤติชชาติ สำหรับวัตถุประสงค์ข้อที่สาม

ในการศึกษาผลกระทบจากการใช้สื่อของรัฐในภาวะวิกฤติและผลกระทบของสื่อต่อนานาชาติและวัตถุประสงค์ข้อสี่ในการศึกษาผลกระทบจากสื่อใหม่ เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ดาวเทียมตลอดจนวิทยุชุมชนต่อภาวะวิกฤติ โดยจัดอภิปรายกลุ่ม ณ มหาวิทยาลัยรังสิต วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2553 โดยมีผู้อภิปรายหลัก 4 คน ได้แก่ (1) คุณปานเทพ พัวพงษ์พันธ์ ผู้จัดการ “ยามเฝ้าแผ่นดิน” และคอลัมนิสต์หนังสือพิมพ์เอสทีวีผู้จัดการรายวัน (2) คุณบุญระดม จิตรดอน ผู้ดำเนินรายการสำนักข่าว INN และ (3) คุณเถิง สมทรัพย์ กรรมการผู้จัดการ บริษัท ว็อดด็อก จำกัด และอดีตรองกรรมการผู้อำนวยการสถานีทีวีไทย ในงานเสวนามีผู้ร่วมอภิปรายที่เป็นนักวิชาการสื่อสารมวลชน จำนวน 27 คนรวมทั้งผู้ร่วมฟังที่เป็นนักศึกษาปริญญาตรี จำนวน 69 คน

วิธีการวิเคราะห์

1. ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

1.1 สื่อหนังสือพิมพ์ ผู้วิจัยได้กำหนดบทบาทหน้าที่ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ของสื่อมวลชนตามแนวคิดของรองศาสตราจารย์ ดร. บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา (2542: 275-277) ที่ได้กล่าวว่า บางครั้งการทำหน้าที่กระจกของสื่อก็ซุนมัวบิดเบี้ยวไป ดังนั้น สื่อมวลชนต้องทำหน้าที่เป็นตะเกียงส่องสว่างชี้ทางออกให้แก่สังคม แต่การทำหน้าที่เป็นตะเกียงก็อาจบิดเบี้ยวได้เช่นกัน ดังนั้นผู้วิจัยได้กำหนดหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ตามบทบาทหน้าที่ที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ ได้แก่ การทำหน้าที่เป็นกระจกและตะเกียงที่เป็นบวก กลาง และลบ รวมไปถึงการนำเสนอภาพที่นำตื้นตระหนกและการเสนอความคิดเห็นของผู้เขียนลงไป โดยผู้วิจัยนับความถี่ในหน่วยวิเคราะห์

ดังกล่าวเป็นคำร้อยละจำแนกตามหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มติชน ไทยโพสต์ บางกอกโพสต์ และเนชั่น ในช่วงเหตุการณ์วิกฤติการเมือง กรณีพันธมิตรยึดสนามบินสุวรรณภูมิ (26 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2551) และกรณีกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยประท้วงการประชุมผู้นำอาเซียน (11-16 เมษายน 2552)

1.2 สื่อโทรทัศน์ ผู้วิจัยได้นับความถี่ของหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Analysis) ได้แก่ บทบาทที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ในการทำหน้าที่เป็นกระจุกและตะเกียงที่เป็นบวก กลาง และลบ เป็นคำร้อยละ ของข่าวที่นำเสนอในช่วงเหตุการณ์วิกฤติการเมือง กรณีพันธมิตรยึดสนามบินสุวรรณภูมิ (26 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2551) และกรณีกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยประท้วงการประชุมผู้นำอาเซียน (11-16 เมษายน 2552)

1.3 สื่อใหม่ ได้แก่ สื่ออินเทอร์เน็ตและสื่อวิทยุชุมชน สำหรับสื่ออินเทอร์เน็ต ผู้วิจัยได้วิเคราะห์จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของสื่ออินเทอร์เน็ตต่อภาวะวิกฤติชาติโดยศึกษาห้องสนทนาการเมืองและโปรแกรมสนทนาทางทวิตเตอร์และเฟสบุ๊ก ส่วนสื่อวิทยุชุมชน ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากงานวิจัยและการสัมภาษณ์บุคคลในวิชาชีพสื่อมวลชนมาประกอบการวิเคราะห์

ผลการวิจัย/ข้อค้นพบ

ในการศึกษา ผลกระทบของสื่อต่อภาวะวิกฤติชาติ ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนไทยว่าทำหน้าที่อย่างเหมาะสมหรือไม่ อย่างไร รวมไปถึงการศึกษาผลกระทบของสื่อมวลชนซึ่งสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน

Lasswell (1948: 37-51) และ Wright (1974: 605-620) ได้สรุปถึงการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนว่า มีบทบาทหน้าที่ในการสอดส่องดูแล (Surveillance) และรายงานเหตุการณ์ในสังคม เมื่อมาพิจารณาบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนไทยในภาวะวิกฤติทางการเมืองในช่วงเหตุการณ์กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยประท้วงการประชุมผู้นำอาเซียน (11-14 เมษายน 2552) กรณีพันธมิตรยึดสนามบินสุวรรณภูมิ (26 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2551) พบว่า สื่อมวลชนไทย ได้แก่ **สื่อสิ่งพิมพ์** (หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ไทยโพสต์ เนชั่น และบางกอกโพสต์) ทำหน้าที่รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ดีแต่ไม่ทำหน้าที่เป็นตะเกียงที่ชี้นำสังคมไปในทางสร้างสรรค์ รวมถึงการนำเสนอภาพที่น่าตื่นตระหนก ส่วน**สื่อโทรทัศน์** พบว่า ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งกระจุกที่สะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและเป็นตะเกียงที่ชี้นำสังคม การนำเสนอข่าวมีทั้งการผลิตซ้ำของภาพข่าวที่น่าตื่นตระหนกของเหตุการณ์วิกฤติ และเป็นการตอกย้ำความรู้สึกของผู้รับชมให้เกิดอารมณ์ร่วมไปกับข่าวที่นำเสนอ เมื่อมาพิจารณาถึงสื่อใหม่ซึ่งเป็นสื่อทางเลือก เช่น **สื่ออินเทอร์เน็ต** ได้แก่ ห้องสนทนาการเมือง และโปรแกรมสนทนาทวิตเตอร์ และเฟสบุ๊ก พบว่า รูปแบบของบทบาทหน้าที่ของสื่ออินเทอร์เน็ตมีลักษณะที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ ผู้ส่งสารทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารในเวลาเดียวกันโดยเป็นผู้ตั้งประเด็นในการสนทนา และเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี บทบาทหน้าที่ของสื่ออินเทอร์เน็ตได้ทำหน้าที่รายงานเหตุการณ์ในสังคมขณะนั้นและการแสดงความคิดเห็นของสมาชิก ส่วนสื่อทางเลือกสุดท้าย ได้แก่ สื่อวิทยุชุมชนซึ่งมีจำนวนมากและจัดตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ในการตอบสนองความต้องการ

ของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น สื่อวิทยุชุมชนได้แสดงบทบาทของการรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น ส่วนบทบาทหน้าที่ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม (Correlation) สื่อมวลชนไทยทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุชุมชน สื่อของรัฐ และสื่ออินเทอร์เน็ตยังไม่สามารถแสดงบทบาทในการร่วมสร้างความสมานฉันท์ของคนในชาติ สื่อสิ่งพิมพ์นิยมเสนอข่าวที่แสดงถึงปัญหาของสังคมที่เกิดขึ้นโดยปราศจากการชี้แนะถึงทางออกของปัญหานั้น สื่อโทรทัศน์นำเสนอข่าวสารการวิเคราะห์ วิจัยปัญหาสังคมขณะนั้นโดยตกอยู่ในวังวนของปัญหาเช่นเดียวกับสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุชุมชนบางแห่งได้แสดงบทบาทที่ผิดวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งองค์การโดยมีส่วนร่วมในการปลุกกระดมมวลชนให้ออกมาประท้วงการดำเนินงานของรัฐบาลโดยปราศจากเหตุผล สื่ออินเทอร์เน็ตมีความเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นโดยบางครั้งเกินขอบเขตที่สมควรและช่วยยุหรือปลุกกระดมมวลชนทางกิจกรรมการเมืองเช่นเดียวกับสื่ออื่นๆ

กล่าวโดยสรุปในประเด็นของการแสดงบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนไทยทั้งสื่อกระแสหลัก (สิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์) และสื่อใหม่ (สื่อวิทยุชุมชนและสื่ออินเทอร์เน็ต) ได้แสดงบทบาทในการรายงานเหตุการณ์วิกฤติที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น การรายงานข่าวว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร และอย่างไร แต่ขาดการขยายความว่าเหตุผลที่เกิดและปัญหาที่จะตามมา การขาดบทบาทในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคมได้โดยนายเถลิง สมทรัพย์ กรรมการผู้จัดการบริษัท วีชด็อก จำกัด และอดีต รองผู้อำนวยการสถานีทีวีไทย (ผลกระทบของสื่อต่อภาวะวิกฤติ, เสวนาวิชาการ) ได้กล่าวถึงความสำคัญบทบาทของสื่อมวลชนว่า ...สื่อจะต้อง

ทำหน้าที่พาสังคมก้าวข้ามสงครามกลางเมือง เนื่องจากปัจจุบันสถานการณ์บ้านเมืองมีสภาพเหมือนกองทัพ ดังนั้น สื่อจะต้องทำหน้าที่**สานน้ำดับไฟ** ไม่ใช่**สานน้ำมัน**เข้ากองไฟให้ความขัดแย้งลุกลามจนเป็นสงครามกลางเมือง... ในงานเสวนาผลกระทบของสื่อต่อวิถีชีวิต ณ มหาวิทยาลัยรังสิต ได้มีการเสวนาในประเด็นการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนในภาวะวิกฤติชาติ นางสาวบุญระดมจิตรดอน ผู้ดำเนินรายการสำนักข่าว INN (ผลกระทบของสื่อต่อภาวะวิกฤติ, เสวนาวิชาการ วันที่ 11 กุมภาพันธ์) ได้กล่าวถึงบทบาทของสื่อมวลชนว่าไม่ได้ทำหน้าที่เป็นสุนัขเฝ้าบ้านหรือตรวจสอบการทำงานเหมือนในอดีต แต่ **สื่อมวลชนยุคปัจจุบันต้องทำงานมากขึ้นกว่าเดิม** หน้าที่ของสื่อมวลชนปัจจุบันจึงต้อง**หาข้อมูลให้รอบด้านมากที่สุด** เพื่อนำเสนอผู้รับสารให้ครบถ้วน และนำมา**สกัดกั้นความเชื่อทางอุดมการณ์ของสื่อเฉพาะกลุ่ม**... เมื่อเกิดภาวะวิกฤติทางการเมือง สื่อมวลชนต้องกลับมาทบทวนการทำหน้าที่ของตนเองว่า**ได้ทำหน้าที่เป็นกลาง** รายงานข่าวอย่างรอบด้านหรือไม่ อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่เป็นกลางสมานฉันท์ของคนในชาติมากน้อย เพียงใด หรือทำหน้าที่เพียงแค่รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นขณะนั้น

2. ผลกระทบของสื่อ

จากการศึกษา พบว่า สื่อมวลชนได้แสดงบทบาทหน้าที่ที่ผิดวัตถุประสงค์ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดังรายละเอียดข้างต้นและได้ส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และปัจเจกชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อพิจารณาผลกระทบของสื่อมวลชนต่อปัจเจกชนโดยเฉพาะความรู้ (Cognition) ทักษะคิดและพฤติกรรมของผู้รับสารไปในทิศทางของการก้าวสู่โลกของอารมณ์

ความรู้สึกมากกว่าเหตุผล และถูกโน้มน้าวใจไปสู่พฤติกรรมความรุนแรงอย่างฉับพลันโดยไม่คำนึงถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ประเทศชาติ เช่น เหตุการณ์กลุ่ม นปช บุกโรงแรมในการประชุมผู้นำอาเซียนในช่วงวันที่ 11-14 เมษายน 2552 และ เหตุการณ์กลุ่มพันธมิตรประชาธิปไตยยึดสนามบินแห่งชาติสุวรรณภูมิ ในช่วงวันที่ 26 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2551 จากความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมาตลอดได้ส่งผลกระทบต่อเมืองไปยังสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมรวมถึงความเชื่อมั่นของนานาชาติต่อประเทศและภาพลักษณ์ของสยามเมืองยิ้ม ข้อมูลจากศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ได้เปิดเผยถึงผลกระทบของสถานการณ์การเมืองต่อเศรษฐกิจไทยว่าสร้างผลเสียหายต่อระบบเศรษฐกิจถึง 134,000-215,000 ล้านบาท แบ่งเป็นผลกระทบต่อการท่องเที่ยวซึ่งทำรายได้เข้าประเทศอย่างมหาศาลประมาณ 76,120 ล้านบาท การส่งออก 25,000-40,000 ล้านบาท การลงทุน 12,000-40,000 ล้านบาท และการบริโภค 21,000-30,000 ล้านบาท สิ่งที่ต้องพิจารณา คือ ภาพข่าวและการนำเสนอของข่าวสารในช่วงเวลาวิกฤติได้ทำลายอัตลักษณ์ของสังคมไทยอย่างสิ้นเชิง อัตลักษณ์ของคนไทย ที่ยิ้มง่าย มีมิตรไมตรี และการให้อภัยเป็นอัตลักษณ์ที่สร้างเสน่ห์ในการมาเยี่ยมเยือนของนานาชาติและสร้างรายได้อันมหาศาลแก่การท่องเที่ยวไทย บัดนี้ภาวะความวุ่นวายทางสังคมที่ดำเนินต่อเนื่องเป็นเวลากว่าหลายปีได้กลายเป็นการรับรู้ที่ไม่พึงประสงค์ของคนไทยและต่างชาติ แต่ในทัศนะของผู้วิจัย สื่อมวลชนรวมทั้งทุกสถาบันสามารถร่วมกันสร้างอัตลักษณ์ของคนไทยที่นักท่องเที่ยวต่างชาติชื่นชอบขึ้นได้อีกถ้าคนในชาติร่วมมือกันสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชาติไทย

3. ความรับผิดชอบของสื่อสารมวลชนในภาวะวิกฤติ

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ที่ให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีการสื่อสารที่เชื่อมโยงความคิดและก่อให้เกิด “ความคิดร่วม” ของคนในสังคม สังคมเริ่มตระหนักถึงความสำคัญและผลกระทบของสื่อสารมวลชนต่อสังคมไทยเพิ่มขึ้น ความรับผิดชอบของสื่อมวลชนกลายเป็นสิ่งที่สังคมต้องการโดยเฉพาะการนำเสนอข่าวในช่วงภาวะวิกฤติที่สื่อควรมีความรับผิดชอบในการนำเสนอข่าวที่ลึกซึ้ง รอบด้าน ถูกต้อง ตรงไปตรงมา และสมมูลกับความสำคัญของข่าวนั้นท่ามกลางการแย่งชิงพื้นที่ข่าวของบรรดาสื่อมวลชนด้วยกัน ...ถ้าเป็นข่าวที่จะสร้างความแตกแยกความรุนแรง ต้องตรวจสอบให้ชัดเจนก่อนนำเสนอ เข้าได้ แต่ข่าวออกไปแล้วจะต้องไม่สร้างความวิตกกังวลให้กับประชาชน... (อรกมล เทพานนท์, สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2552) คำสัมภาษณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสำคัญการทำหน้าที่ของบรรณาธิการข่าวที่ต้องทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าประตูในการคัดเลือกข่าวสารที่ไม่ก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคมหรือส่งเสริมให้เกิดความแตกแยกในสังคม นอกจากนั้น สื่อมวลชนควรทำหน้าที่เป็น “ครู” ในการชี้แนะสังคมว่าพฤติกรรมใดเป็นพฤติกรรมที่ดีหรือไม่ดี มากกว่าเป็นผู้ตามกระแสของสังคมโดยเฉพาะในภาวะวิกฤติ รวมทั้งรู้เท่าทันการใช้ประโยชน์จากสื่อจากองค์กรต่างๆสื่อไม่ได้ใช้พลังของสื่อมากนัก เราจะเห็นข่าวขยะในหน้าหนังสือพิมพ์ หรือปล่อยให้พนักงานเมืองใช้สื่อโดยสื่อไม่ได้กลั่นกรอง....ต้องใช้พลังในการทำ ใช้สติปัญญาใช้การสอบสวนข่าว แต่ก็น้อย...อีกมุมหนึ่งที่เสนอข่าวความแตกแยกในบางพื้นที่ซึ่งมีการแสวงหาทางออกของคนและเป็นเรื่องที่น่าสนใจแต่ได้รับการขยายผลน้อย... (ภัทรฯ คำพิทักษ์,

สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2552) จากความเห็นของนักประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนและกลุ่มต่างๆ ยอมรับถึงอิทธิพลหรือพลังของสื่อมวลชนในการสร้างพลังด้านบวกหรือลบต่อสังคม บางกลุ่มก็ใช้ประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์จากสื่อ สื่อต้องรู้เท่าทันของกลุ่มที่มีอิทธิพลในสังคมในการแสวงหาผลประโยชน์จากสื่อซึ่งบางครั้งสื่อก็ตกหลุมพรางนั้น เมื่อมีคำถามถึงความรับผิดชอบของสื่อต่อสังคม บัณฑิตบุคคลต่างก็ตระหนักถึงบทบาทของสื่อมวลชนต่อสังคมแต่มีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกเข้ามาแทรกแซงไม่ว่าเป็นนโยบายขององค์การของนักข่าวและองค์การรัฐบาล ดังนั้น สิ่งที่ช่วยให้สื่อมวลชนรอดพ้นจากการแทรกแซงดังกล่าว คือ การสร้างและรักษาอุดมคติ จรรยาบรรณของสื่อมวลชนในการแสดงความห่วงใยอย่างจริงจังและปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง การมีความรอบรู้อย่างแน่นนอนในปัญหาต่างๆ ที่ต้องเผชิญและมีความรู้สึกจริงจังในความรับผิดชอบต่อทางศีลธรรม

4. การควบคุมสื่อ

การควบคุมสื่อเป็นประเด็นที่ได้มีการถกเถียงกันมากในแวดวงสื่อสารมวลชนและนักวิชาการ สื่อสารมวลชนว่าถึงเวลาที่ต้องมีการทบทวนการทำหน้าที่ของสื่อไทยและการควบคุมสื่อให้รายงานข่าวที่สร้างสรรค์สังคมอย่างครบถ้วนและตรงไปตรงมาแล้วหรือยัง การควบคุมสื่อในปัจจุบันสามารถควบคุมโดย**บรรณาธิการ**โดยทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าประตู (Gatekeeper) ที่คัดเลือกข่าวสารมานำเสนอแก่ประชาชน ...การเป็นกลาง คือ เลือกว่าอะไรถูกผิด โดยเราทำหน้าที่เป็น gatekeeper ด้วย ถ้าเรารู้ว่าข้อมูลเป็นเท็จ แหล่งข่าวคนนี้พูดเท็จเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง เราก็ไม่ควรปล่อยข้อมูลเท็จนี้แพร่กระจายผ่านสื่อที่เรารับผิดชอบต่อ ตรงนี้เป็น

สำคัญ.... (อดิศักดิ์ ลิ้มปัทมณิก, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2552) จากคำสัมภาษณ์ของนายอดิศักดิ์ สะท้อนให้เห็นถึงการตระหนักของผู้ประกอบการสื่อต่อความรับผิดชอบของการรายงานข่าวว่ามีผลกระทบต่อด้านใดด้านหนึ่งต่อสังคม นอกจากนั้น ผู้ประกอบการสื่อหลายท่านพยายามชี้ประเด็นของบทบาทของ**ผู้รับสารหรือสังคม**ต่อการควบคุมสื่อ ...*ปัจจุบันหนังสือข่าวบันเทิงเยอะทำให้คนไทยวนเวียนคิดไม่ถึงไหน สร้างนิสัยที่ไม่ดีในการรู้เรื่องส่วนตัวคนอื่น ...ไม่เคารพการเป็นส่วนตัว ในวงการก็ไม่ว่าจะมีมาตรการไหน แต่จริงๆ มาตรการที่ดีที่สุดคือ สังคมต้องลงโทษ ภาคสังคมต้องให้การศึกษากับชาวบ้านว่าต้องลงโทษสื่อแบบนี้...* (อดิศักดิ์ ลิ้มปัทมณิก, สัมภาษณ์, 28 ตุลาคม 2552) สอดคล้องกับทัศนะของนายโรจน์ งามแมน ประธานเจ้าหน้าที่บริหารไทยโพลด์ เจ้าของนามปากกา เปลว สีเงิน ...*คนบริโภคสื่อมีความสำคัญ ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเพราะสื่อนำเสนอว่าดีหรือไม่ดีอย่างเดียว การบริโภคสื่อก็มีความสำคัญ... เราเลือกบริโภคได้ ตัวผู้บริโภคต้องมีภูมิคุ้มกัน... สังคมหรือผู้รับสารต้องมีภูมิคุ้มกันในแยกแยะข่าวสารที่ดีและไม่ดีจากสื่อและสามารถเป็นผู้กำหนดเนื้อหาหรือประเด็นข่าวสารนั้นได้ ส่วนหน้าที่ของการสร้างภูมิคุ้มกันเป็นภาระหน้าที่ร่วมกันระหว่าง นักวิชาการด้านสื่อ สื่อมวลชน และสถาบันการศึกษา องค์การวิชาชีพสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุชุมชน และสื่ออินเทอร์เน็ตต่างก็มีองค์การวิชาชีพต่างๆ คอยควบคุม ดูแล และตักเตือนเท่านั้นแต่ไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการลงโทษซึ่งผู้ประกอบการสื่อเห็นว่า ...การเตือนสื่อสามารถทำได้ แต่ควบคุมไม่ได้ แก้ไม่ได้ เพราะธรรมชาติของสื่อเป็นเช่นนั้น... (โรจน์ งามแมน, สัมภาษณ์,*

30 ตุลาคม 2552) ดังนั้น บทบาทขององค์การวิชาชีพสื่อทั้งหลายมีหน้าที่ในการตักเตือนการทำงานของสื่อเท่านั้น องค์การสุดท้ายที่ควบคุมการทำงานของสื่อ ได้แก่ **องค์การภาคีรัฐบาล** ที่มีรัฐมนตรีควบคุมการทำงานของสื่อของรัฐ เมื่อมาพิจารณาถึงเจ้าของสื่อต่างๆ ปรากฏว่าสื่อทั้งหลายในประเทศไทยอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลแต่มีองค์การเอกชนได้รับสัมปทานในการแสวงหาผลประโยชน์จากการดำเนินงานของสื่อในรูปแบบของการโฆษณา ...แต่การควบคุมในระดับนโยบายและการขึ้นนำของฝ่ายบริหารหรือสำนักของความเป็นเจ้าของ อันนี้มีผลต่อการผลิตงาน ซึ่งจุดนี้ต่างหากที่เป็นปัญหา ไม่ใช่เรื่องศักยภาพของคนทำเพราะความเป็นเจ้าของผูกติดไปกับเรื่องเสรีภาพ ผูกติดไปกับจิตสำนึกของคนทำงาน... (ภัทรฯ คำพิทักษ์, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2552) กล่าวโดยสรุปถึงการควบคุมการทำงานของสื่อกระแสหลักและสื่อใหม่เป็นหน้าที่ของบรรณาธิการข่าว สังคมหรือผู้รับสาร องค์การวิชาชีพสื่อและองค์การของรัฐบาล ต่างก็เป็นกลุ่มบุคคลในสังคมที่ได้รับผลกระทบของการรายงานข่าวในภาวะวิกฤติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น สื่อที่มีคุณภาพหรือไม่มีคุณภาพก็ขึ้นอยู่กับกลุ่มบุคคลต่างๆ ในสังคม เมื่อสังคมต้องการปฏิรูปสื่อมวลชนก็ต้องทำการปฏิรูปสังคมไทยไปพร้อมกัน เมื่อสังคมมีคุณภาพ สื่อมวลชนก็มีคุณภาพ

อีกประเด็นหนึ่งทุกคนไม่สามารถปฏิเสธถึงพลังมหาศาลของสื่อมวลชนในการสร้างผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม รวมถึงผลกระทบต่อนานาชาติได้ แต่สามารถผลิตและนำเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองในภาวะวิกฤติซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายไม่ว่าเป็นรัฐบาล ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ และกลุ่มคนผู้รับสาร

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “ผลกระทบของสื่อต่อวิกฤติชาติ” คณะผู้วิจัยขอเสนอแนะการปฏิรูปสื่อในระยะสั้นและระยะยาวแก่หน่วยงานของรัฐบาล องค์การสื่อมวลชน รวมถึงผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนและนักวิชาการสื่อมวลชน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานของรัฐบาลระยะสั้น

รัฐบาลควรใช้สื่อในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในสังคมโดยสอดแทรกในรายการต่างๆ รัฐบาลควรนำเสนอข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างรอบด้านพร้อมหลักฐานสนับสนุนเพื่อให้ประชาชนต้องแสวงหาข้อมูลจากสื่อทางเลือก

2. ข้อเสนอแนะแก่หน่วยงานของรัฐบาลระยะยาว รัฐบาลควรให้อิสระและสนับสนุนเงินทุนสำหรับองค์การต่างๆ ในสังคมต่อการควบคุม//เฝ้าระวังสื่อ

3. ข้อเสนอแนะแก่องค์การสื่อสารมวลชนรวมทั้งผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนระยะสั้น

3.1 ควรมีการอบรมบุคลากรสื่อมวลชนอย่างสม่ำเสมอจากวิทยากรภายในประเทศและต่างประเทศที่ได้รับการยอมรับจากวงการสื่อมวลชนระดับชาติและนานาชาติ

3.2 ควรสร้างสังคมไทยเป็นสังคมแห่งความรู้และเหตุผลมากกว่าสังคมที่เน้นอารมณ์ความรู้สึกเป็นสำคัญ

4. ข้อเสนอแนะแก่องค์การสื่อสารมวลชนรวมทั้งผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนระยะยาว

4.1 ควรออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนเพื่อควบคุมจรรยาบรรณของวิชาชีพ

สื่อมวลชน เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่น เนื่องจากวิชาชีพสื่อมวลชนได้ส่งผลกระทบต่อสังคมและปัจเจกชนอย่างเด่นชัด โดยกำหนดเป็นช่วงเวลาที่แน่นอนและต้องผ่านการอบรมเรื่องจริยธรรมจรรยาบรรณต่างๆ ของวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอ

4.2 ควรมีการจัดตั้งองค์การวิชาชีพสื่อระดับชาติที่เป็นกลางและคำนึงถึงประโยชน์ของประเทศชาติเป็นสำคัญ

5. ข้อเสนอแนะแก่นักวิชาการสื่อสารมวลชน

5.1 ควรเน้นการให้ความรู้ในประเด็นจรรยาบรรณและจริยธรรมสื่อให้มากขึ้น

5.2 ควรเพิ่มการสอนการรู้เท่าทันสื่อ

5.3 ควรเข้าไปร่วมกำหนดหลักเกณฑ์ของใบอนุญาตประกอบวิชาชีพสื่อมวลชน ร่วมกับองค์การของรัฐและประชาชน

การนำไปใช้ประโยชน์

ผลของงานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเสนอแนวคิด สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อหลายองค์การดังนี้

1. องค์การสื่อมวลชนทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาล ที่ได้ตระหนักถึงบทบาทและผลกระทบของสื่อมวลชนในภาวะวิกฤติ โดยได้ปรับวิธีคิดและการสร้างจิตสำนึกของการควบคุมสื่อด้วยจรรยาบรรณ

2. ประชาชน ซึ่งเป็นผู้รับสารโดยตระหนักถึงบทบาทและพลังของประชาชนในการกำหนดเนื้อหาของสาระและบันเทิงจากสื่อมวลชน

3. วงการวิชาการสื่อมวลชนได้ปลูกฝังความคิดของควมรับผิดชอบต่อสังคมให้นักศึกษานิเทศศาสตร์และสื่อมวลชนต่างๆ อยู่สม่ำเสมอ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. พีระ จิระโสภณ รองศาสตราจารย์ ดร. ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ จากคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และรองศาสตราจารย์ ดร. รสชงพร โกมลเสวิน จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเป็นอย่างดียิ่งในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สาขาคณิตศาสตร์สารสนเทศและนิเทศศาสตร์ที่ให้ทุนสนับสนุนการดำเนินการวิจัย ประจำปี 2553

บรรณานุกรม

- เถลิง สมทรัพย์. 11 กุมภาพันธ์ 2553. **ผลกระทบของสื่อต่อภาวะวิกฤติชาติ**. มหาวิทยาลัยรังสิต. เสวนาวิชาการ.
- ธาม เชื้อสถาปนศิริ. 2552. **บทบาทของสื่อฟรีทีวีในภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ**. ม.ป.ท.: โครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาพทางสังคม. นวัตกรรม ทับเที่ยง. 2550. **ผลกระทบของการสื่อสารมวลชน: ทศนคติของประชาชนในเขตสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อการนำเสนอข่าวเหตุการณ์ความไม่สงบ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- บุญระดม จิตรดอน. 11 กุมภาพันธ์ 2553. **ผลกระทบของสื่อต่อภาวะวิกฤติชาติ**. มหาวิทยาลัยรังสิต. เสวนาวิชาการ.
- บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา. 2539. **ฐานันดรที่สี่จากระบบโลกถึงรัฐไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์วิชาการ.

- _____. 2542. **ระหว่างกระจกกับตะเกียง: คุศโลบายสื่อศึกษา แขนที่สูตตวรรษที่ 21 บทเรียนจากยุคเศรษฐกิจพอสมบูรณ์ยุคปฏิรูปการเมือง.** กรุงเทพมหานคร: โครงการการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ประจวบ อินออด. 2540. **ภาวะวิกฤติและการแก้ไข. ภาพพจน์นั้นสำคัญยิ่ง: การประชาสัมพันธ์ในภาวะวิกฤติ.** พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ปรกาศพริก.
- ภัทระ คำพิทักษ์. 30 ตุลาคม 2552. บรรณาธิการ **ข่าวโพสต์ทูเดย์.** สัมภาษณ์.
- โรจน์ งามแมน. 30 ตุลาคม 2552. ประธานเจ้าหน้าที่บริหารไทยโพสต์ จำกัด. สัมภาษณ์.
- อดิศักดิ์ ลิ้มพัฒน์กิจ. 28 ตุลาคม 2552. ผู้จัดการบริษัทเนชั่น บอร์ดแคสติ้ง คอร์ปอเรชั่น จำกัด. สัมภาษณ์.
- อรกมล เทพานนท์. 27 ตุลาคม 2552. บรรณาธิการ **ข่าวสำนักข่าวไทย.** สัมภาษณ์.
- Berbnar, G. 1971. **Violence in Television Drama: Trends and Symbolic Function.** Washington: Washington D.C. Printing Office.
- Hill, J. and Knowlton, D. 1967. **Critical Issues in Public Relations:** Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall. Cited in F.P. Seitel, 2001. **The Practice of Public Relations.** New York: Prentice Hall.
- Lanvell, H. 1949. **The Structure and Function of Communication in Society.** New York: Harper & Row.
- Lasswell, H. 1948. **The Structure and Function of Communication in Society.** New York: Harper & Row.
- Merton, R. 1992. **Social Theory and Social Structure.** New York: Harper & Row.
- Williams, R. 1974. **Television: Technology and Cultural from London Fontana.** New York: Prentice Hall.
- Wright, C.R. 1974. **Functional Analysis and Mass Communications Revisited.** Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Asst.Prof.Dr. Oranong Swasburi received her Doctoral Degree in Interpersonal Communication from the Joint Doctoral Program between Ohio University and Bangkok University. She is currently a senior lecturer at the School of Informatics, Walailak University. She is also a guest lecturer at the College of Management, Mahidol University Center. Her area of interest focuses on Interpersonal Communication, Health Communication, Organizational Communication and Mass Communication.

Mr. Phongphat Anumatratchakit is the Vice President of Student Affairs, and lecturer in the Public Relations Department, Faculty of Communication Arts, Rangsit University, Bangkok, Thailand. His research interest includes mass media, public relations, marketing, and leadership. He received his Ed.D. in Administrative and Policy Studies, University of Pittsburgh, USA.